

λώσεως καὶ τόπων διοχετεύσεως τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ, γεγονότων δηλονότι τὰ ὅποια ἐντείνουσι ἀπλῶς χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προκαλοῦν τὴν ἐξαπλωτικὴν ὁρμὴν. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀγγλικὸς ἱμπεριαλισμὸς διεκήρυσσεν ἀείποτε τὰς ἀλτροῦστικὰς του διαθέσεις καὶ αὐτὸς ὁ Γουλιέλμος ὁ Β΄ ἐτόνιζεν εἰς ἓνα ἐκ τῶν προπολεμικῶν λόγων του τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Γερμανίας ὅπως θεραπεύσῃ τὴν πιάσχουσαν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ βιαίου ἔστω ἐμβαπτισμοῦ τῆς εἰς τὰ νάματα τοῦ γερμανικοῦ πολιτισμοῦ.

Τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὄντος μιᾶς φυσικῆς καταστάσεως παρέλκει κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἐπίκρισις, ὅπως δὲν δύναται τις νὰ ἐπικρίνῃ μιᾶν φυσικὴν τῆν ἀνθρώπου ὁρμὴν. Λακτίζουν λοιπὸν πρὸς κέντρα οἱ ἐπιχειροῦντες νὰ περιορίσουν τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἔθνους καὶ τὴν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀσθενεστέρων ἐξάπλωσιν του.

Ὁ ἱμπεριαλισμὸς, ὡς ἡ τελευταία ἐξέλιξις τοῦ ἐθνικισμοῦ, προϋποθέτει, ὡς εἴπομεν, τελείως διαμεμορφωμένα καὶ πολιτικῶς ἀνεξάρτητα μεγάλα ἔθνη. Ἡ ἀρχαιότης, ὁ μεσαίων καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡ μεταμεσαιωνικὴ ἐποχὴ ἢ δὲν ἐγνώρισαν παντάπασιν ἢ ἐγνώρισαν μόνον μεμονωμένας διαμορφώσεις μεγάλων ἐθνῶν καὶ κατὰ συνέπειαν μεμονωμένας ἐμφανίσεις ἱμπεριαλισμῶν. Ἀντιθέτως τὸ β' ἡμισυ τοῦ 19ου καὶ ὁ 20ὸς αἰὼν διαβιοῦσι ὑπὸ τὸ ζῴδιον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὕλων τῶν Μ. Δυνάμεων ⁽¹⁾ ὑπῆρξε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀκραιφνῶς ἱμπεριαλιστικὴ. Εἰς τὸν ἱμπεριαλισμὸν ἀφείλονται ἐπίσης αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν προστριβαὶ καὶ διήξεις μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ἰδίως ὁ παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914, ἡ μοιραία διέξοδος τῆς ἐπὶ τόσας δεκαετηρίδας ἀνικανοποιήτου παραμεινάσης ἱμπεριαλιστικῆς ὁρμῆς.

Ποῖον εἶναι κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας τὸ μέλλον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ; Ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐθνικὸν αἴσθημα διαθερμαῖνον πλείονας μεγάλους λαούς, θὰ ὑπάρχῃ κατ' ἀνάγκην καὶ ἱμπεριαλισμὸς. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ὑπαρξὶς πλείονων μεγάλων ἐθνῶν ὁμιλούντων διαφόρους γλώσσας, ἐχόντων διάφορα ἥθη καὶ ἔθνη, διάφορον πολιτισμὸν καὶ διάφορον ἰδιοσυγκρασίαν εἶναι καὶ ἔσται γεγονὸς ἀνεπίδεκτον πάσης ἀμφισβητήσεως, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἱμπεριαλισμὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον διαδραματίζον σπουδαιότατον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

β'.) Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ἀπὸ πανειρηνιστικῆς ἀπόψεως.

Γνωρίζαντες ἀνωτέρω τὰς ἀπόψεις τῶν ἐθνικιστῶν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὡς τάσεως ἑνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἀπεριόριστον ἐξάπλωσιν, ὡς ἔλθωμεν ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν περὶ τούτου ἀντίλη-

(1) Ἡ ἱμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ τῆς προπολεμικῆς Αὐστρίας ὑπῆρξε κατ' ἐξαιρέσιν λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς συνθέσεως τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐν ὄργανον τοῦ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

ψιν και τῶν πανειρηνιστῶν τῆς ἀστικῆς παρατάξεως, οἵτινες πεπεισμένοι περὶ τῆς κατὰ βάθος ἀγαθῆς καὶ ἐπιδεκτικῆς ἀπεριορίστου ἐξελίξεως ἀνθρωπίνης φύσεως προσατενίζουσι μετ' αἰσιοδοξίας τὴν μελλοντικὴν διαμόρφωσιν τῶν διεθνῶν σχέσεων. Ὡς ὑπηνίχθημεν ἀλλαχοῦ οἱ πανειρηνισταὶ δὲν ἔχουσιν ἀπαντες τὴν αὐτὴν ἰδέαν περὶ ἰμπεριαλισμοῦ, οὐδὲ τηροῦν ἔναντι τούτου ὁμοιόμορφον στάσιν. Τινὲς ἐκ τούτων θεωροῦν τὸν ἰμπεριαλισμὸν ὡς τὸν κακὸν δαίμονα τῆς εἰρήνης τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἓν λείψανον βαρβάρου ἐποχῆς ἀμυροῦν τὸν πολιτισμὸν μας, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἄλλοι ἀναγνωρίζουν μὲν τὴν ἥκιστα εἰρηνοποιὸν ἐν τῷ παρόντι ἐπίδρασιν του, ἐν τούτοις προσβλέπουν πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον μέσον παγιώσεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης ἐν τῷ μέλλοντι. Τὰς δύο ταύτας περὶ ἰμπεριαλισμοῦ γνώμας ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς πανειρηνιστικῆς ἰδεολογίας θέλομεν κατανοήσει καλύτερον, ἀφ' οὗ σκιαγραφήσωμεν προηγουμένως αὐτὴν ταύτην τὴν πανειρηνιστικὴν ἰδεολογίαν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ κόσμος ὑπερβάς τὰς πρώτας βαθμίδας τῆς βαρβαρότητος ἔλαβε τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἡμερότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν, δὲν ἔπαυσαν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐμφανιζόμενοι ὁλονὲν νέοι ἀπόστολοι τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἰδέας ὅτι ἡ οἰκουμένη ἀπαρτίζει ἐν ὀργανικὸν σύνολον, ἐν τῷ ὁποίῳ πρέπει νὰ εὐρίσκουν πλησίον ἀλλήλων τὴν θέσιν των καὶ τὴν ἐλευθερίαν των ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ ⁽¹⁾. Εἶναι κατὰ τούτους τοσοῦτον ἐμφανῆ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν λαῶν

(1) Οἱ πρώτοι πανειρηνισταὶ καὶ κοσμοπολῖται τοῦ πολιτιστικοῦ μας κύκλου ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν κυνικῶν καὶ κυρηναϊκῶν κατ' ἀρχάς, τῶν στωϊκῶν βραδύτερον. Ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῶν κυνικῶν καὶ κυρηναϊκῶν ἐπεθύμει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ ἀνθρωπιστικὸν του ἰδεῶδες ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου οἱ στωϊκοὶ ἐπιηρεασμένοι ἀπὸ τὰς κατακτήσεις τῶν Μακεδόνων ὠνευροῦντο ἐν παγκόσμιον κράτος, οὐχὶ ὡς ὑποδούλωσιν τῆς οἰκουμένης ὑπὸ μίαν ἔθνητητα, ἀλλ' ὡς κοινωνίαν ἐλευθέρων ἀνθρώπων διαβιούντων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λογικοῦ (Ruedorffer αὐτόθι). Πανειρηνιστικαὶ καὶ κοσμοπολιτικαὶ ἰδέαι ἐξεδηλώθησαν ὡσαύτως καὶ ἐν Ῥώμῃ, καίτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς de facto εἰρηνεύσεως τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς ὑπὸ μίαν ἐνιαίαν πολιτικὴν ἐξουσίαν, τὴν Ῥωμαϊκὴν. Εἶναι γνωστοὶ οἱ λόγοι τοῦ Κικέρωνος «Univcrsus hic mundus una civitas est communis Deorum atque hominum existimanda», ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Λύρηλίου ἐκφρασθεῖσα εὐχὴ ὅπως οἱ λαοὶ σχετίζονται πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ ὅλον—τὸ παγκόσμιον κράτος—ὡς σχετίζονται αἱ οἰκίαι μῆς πύλεως πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν κεντρικὴν τῆς πόλεως ἐξουσίαν. Ὡς βλέπομεν ὁ Ῥωμαϊκὸς πανειρηνισμὸς ἐταυτίζετο καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν ἰμπεριαλισμὸν ὅπως ταυτίζονται σήμερον ὁ ἀγγλικὸς πανειρηνισμὸς πρὸς τὸν ἀγγλικὸν ἰμπεριαλισμὸν (Ruedorffer αὐτόθι). Αἱ πανειρηνιστικαὶ καὶ κοσμοπολιτικαὶ προσπάθειαι ἐνετάθησαν ἰδίως κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τὴν πῖεσιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Μεταξὺ τῶν πανειρηνιστῶν τῆς περιόδου ταύτης θὰ ἐπρεπε νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Ἄγγλον Thomas Aquino, τὸν Campanella ὑποστηρίζοντα τὴν ἵδρυσιν ἐνὸς παγκοσμίου κράτους ὑπὸ τὸν Πάπαν, τὸν Κορνάκερον William Penn ἐκδύσαντα τὸ 1693 τὸ περίφημόν του «Essay on the present and future peace of Europe» καὶ τέλος τὸν Ἀββῶνα Irénée Castel Saint-Pierre, προτείνοντα τὴν ἔνωσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς ἓν ὁμοσπονδιακὸν κράτος μὲ μόνιμον διαιτητικὸν δικαστήριον πρὸς ἐπίλυσιν ὅχι μόνον τῶν ἐξωτερικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσωτερικῶν διαφορῶν. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἦλθε

ὥστε νὰ δύναται τις βασίμως νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἀνατείλῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἡμέρα καθ' ἣν τὰ διάφορα ἔθνη δίδοντα πρὸς ἄλληλα τὰς χεῖρας θέλουσι χωρήσει πρὸς τὸ παγκόσμιον αὐτὸ ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες. Πρὸς ταχύτεραν τούτου πραγμάτων ἐτόνιζον πάντοτε οἱ πανειρηνισταὶ τὴν ἀνάγκην ὅπως οἱ ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς ὑψηλότερον τῶν ἄλλων ἱστάμενοι ἀφοσιωθοῦν εἰς τὴν χειραγώγησιν τῶν λαῶν καὶ καθοδήγησιν τῶν κυβερνήσεων πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καὶ τὴν ἔμπρακτον οὕτω ἀναγνώρισιν τοῦ συμφέροντός των πρὸς τερατισμὸν αἰματηρῶν ἀγῶνων, ἐντελῶς ἀναξίων τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος.

Κηρύσσοντες τὸ εὐαγγέλιον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης οἱ ἀνωτέρω ἀνθρωπισταί, κοινωνιολόγοι καὶ φιλόσοφοι ἐπίστευον ὅτι δὲν ἐκλήρουτον οὐτοπίας. Ἐγνώριζον, εἶναι ἀληθές, καὶ ἀνεγνώριζον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὅτι ἡ λεγομένη ἐθνικιστικὴ δομὴ εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν, παρακωλύουσα τὴν συναδέλφωσιν των, ἐφρόνου ἐν τούτοις ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν δομὴν ταύτην κατέχει αὐτόθι μίαν ὡσαύτως σπουδαίαν θέσιν ἕτερα τις δομὴ, ἡ πανειρηνιστικὴ ἢ κοσμοπολιτικὴ, ὅπως τὴν ὠνόμασαν. Ἡ πρώτη ἐκπροσωπεῖ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας τὸν ἀγῶνα, τὴν πάλην, τὸν ἐγωϊσμόν, ἢ δευτέρω τὴν εἰρήνην, τὸν ἀλτρουϊσμόν, τὴν προφίτηα. Ἡ πρώτη ὠθεῖ πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἐξάπλωσιν εἰς βάρος τῶν ἄλλων, ἢ δευτέρω πρὸς τὴν διεθνῆ συνεννόησιν πρὸς ὄφελος ὅλων. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πρώτης τὰ ἔθνη ἐξοπλίζονται, συνάπτουν συνθήκας συμμαχίας ἢ καὶ παραβιάζουσιν ἐνίοτε τοιαύτας, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δευτέρας συνομολογοῦνται διεθνεῖς συμφωνίαι πρὸς φιλικὴν διευθέτησιν τῶν μεταξύ τῶν ἐθνῶν διαφορῶν καὶ συγκαλοῦνται συνέδρια πρὸς λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος ζητημάτων.

Ἡ κατῆχουσις ἐν τῇ ψυχῇ ἐνὸς λαοῦ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης δομῆς ἐξαρτᾶται

νὰ τονώσῃ τὰς πανειρηνιστικὰς ἰδέας μὲ κυριώτερον ἀντιπρόσωπον τὸν διεθνολόγον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου Christian Wolff, ταχθέντα διὰ τῶν συγγραμμάτων του ὑπὲρ τῆς civitas gentium maxima, δημοκρατικῶς ὀργανωμένης, ἀποφαινομένης κατὰ πλειονοψηφίαν καὶ κερτημένης imperium ἐναντι τῶν κατ' ἰδίαν λαῶν. Μὲ τὸ ζήτημα τῆς εἰρηνεύσεως τῆς ἀνθρωπότητος ἠσχολήθη ἐν μέσῳ τῶν ναπολεοντείων πολέμων καὶ ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος Ἐμμανουήλ Kant εἰς τὸ «Philosophischer Entwurf zum ewigen Frieden» ἐκδοθὲν τὸ 1795. Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν πανειρηνιστικῶν ἰδεῶδων ἠξίωσεν ὁ Kant τὴν δημοκρατοποίησιν τῶν πολιτευμάτων, τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀποικιῶν, τὴν ἐνίσχυσιν τῶν διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων καὶ τὸν βαῦμαῖον ἀφοπλισμὸν τῶν κρατῶν. Ἐκτὸς τούτου προέτεινεν ὁ Kant τὴν παγίωσιν τῶν κρατικῶν συνόρων, ὡς ἦσαν ταῦτα κατὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν συνομολογήσεως ἐξωτερικῶν δανείων πρὸς ἀποφυγὴν οὕτω ξένων ἐπεμβάσεων εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις μιᾶς χώρας. Κοσμοπολιτικὰς καὶ πανειρηνιστικὰς ἰδέας ἐξεπροσώπου ὡσαύτως ἐν Γερμανίᾳ οἱ φιλόσοφοι Schelling, Schlegel καὶ Herder, οἱ γομικοὶ Zachariae καὶ Bluntschli καὶ ὁ ποιητὴς Novalis. Κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ον αἰῶνα ἐνετάθη ἔτι περισσότερον ἡ δράσις τῶν πανειρηνιστῶν καὶ τῶν ὀργανώσεών των, ἐνίσχυθεῖσα μεγάλως ὑπὸ τῶν τελείων μέσων συγκοινωνίας, τῶν στενῶν διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων, τῆς διαμορφώσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῆς πληθώρας τῶν διεθνῶν ἐπιστημονικῶν, ἐπαγγελματικῶν κ.λ.π. συνδέσεων καὶ συνεδρίων.

ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ τούτου. Ὅσον εὐρίσκονται οἱ ἄνθρωποι εἰς κατωτέρας βαθμίδας πολιτισμοῦ τόσον περισσότερον κατισχύει ἐντὸς τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ἡ ἐθνικιστικὴ ὁρμή, ἀντιθέτως κατισχύει ἡ πανειρηνιστικὴ καὶ κοσμοπολιτικὴ ἐφ' ὅσον ἀνέρχεται ἡ ἀνθρωπότης ἐπὶ ὑψηλοτέρων ἐκπολιτιστικῶν βαθμίδων. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἐγνώρισεν ἀκόμη τὴν «αἰώνιαν εἰρήνην», ἢ τουλάχιστον τὸ σύστημα τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διὰ διαιτησίας καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐπιλύσεως τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν ἀποδεικνύει ὅτι οἱ πολιτισμοὶ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ μεσαίωνα καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν εἶναι ἢ ἐπιχρίσματα μόνον πολιτισμῶν, καλύπτοντα μὲν τὴν ἐπιφάνειαν μὴ προχωροῦντα ἕως εἰς βάθος. Ὁ πραγματικὸς ἐσωτερικὸς πολιτισμὸς θὰ ἀνατείλῃ μόνον ἀπὸ τῆς νίκης τῶν πανειρηνιστικῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἐξ ἴσου θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ στιγμὴ τῆς ἀνόδου τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐπὶ ἀνωτέρων ἠθικῶν πεδίων ἔσται τὸ κύκνειον ἄσμα τῆς ἐν ταῖς λαϊκαῖς ψυχαῖς κατισχύσεως τῆς ἐθνικιστικῆς καὶ ἐγωϊστικῆς ἐπὶ τῆς κοσμοπολιτικῆς καὶ ἀλτρουϊστικῆς ὁρμῆς. Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις δυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἀπὸ ἑκατέρας τῶν δύο πανειρηνιστικῶν ἀπόψεων.

I. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ὡς διώκτης τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. — Ἡ πρώτη αὕτη ἡ καὶ ἐπικρατεστέρα ἐκ τῶν δύο πανειρηνιστικῶν κατευθύνσεων δὲν θὰ μᾶς ἀποσχολήσῃ διὰ μακρῶν. Οἱ ἀκολουθοῦντες τούτην δὲν βλέπουν ἐν τῷ ἱμπεριαλισμῷ ἢ τὴν προσπάθειαν τῶν μεγάλων κρατῶν ὅπως γίνουν μεγαλύτερα διὰ βιαίας ἢ ἠπιωτέρας ὑποταγῆς καὶ ἀπορροφήσεως μικροτέρων κρατικῶν ὀργανισμῶν, προσπάθειαν καταλήγουσαν ἐν τέλει πάντοτε εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ κράτους, τὴν δημιουργίαν ἐντεῦθεν πλειόνων μικρῶν κρατῶν καὶ τέλος τὰς ἀναποφεύκτους μεταξὺ αὐτῶν πολεμικὰς διαμάχας. Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ἐκ τῶν διαμαχῶν τούτων ἀναδεικνύεται διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἐν ἐκ τῶν διαδόχων κρατῶν ὡς ἰσχυρότερον τῶν ἄλλων, ὑποτάσσει τὰ λοιπὰ καὶ τέλος δὲν βραδύνει νὰ ἀκολουθήσῃ ἱμπεριαλιστικὴν ὁδόν. Τὸ νέον ἱμπεριαλιστικὸν τοῦτο κράτος ἐξογκούμενον ὅλοεν διὰ τῆς κατακτήσεως καὶ ἀπορροφήσεως τῶν ἀσθενεστέρων γειτονικῶν κρατῶν φθάνει εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης του διὰ νὰ καταρρεύσῃ καὶ αὐτὸ μὲ τὴν σειράν του καὶ δόσῃ τόπον εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐπὶ τῶν ἑρειπίων του πλειόνων κρατιδίων μὲ ἡμιστά ὁσπύτως ἔναντι ἀλλήλων φιλικὰς διαθέσεις.

Προφανῶς οἱ πανειρηνισταὶ οἱ τοιαύτην ἀντίληψιν ἔχοντες περὶ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ οὐδὲν ἀπολύτως ἕδαφος συμβιβασμοῦ εὐρίσκουν τῶν ἀνθρωπιστικῶν των ἰδεωδῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἐξαπλωτικῶν τάσεων ἑνὸς μεγάλου κράτους ἀφ' ἑτέρου. Ἀντιθέτως ἰρρονοῦν ὅτι ἂν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τὰ πανειρηνιστικὰ ἰδεώδη παρ' ὅλην τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν βαδίζουσαν ἐν τῇ προῆξει μὲ βῆμα σημειωτόν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἱμπεριαλιστικὴν μανίαν τοῦ αἰῶνος μας. Ἡ καταπολέμησις λοιπὸν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ εἶναι κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὸν πανειρηνισμόν.

II. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ὡς πρόδρομος τῆς παγκοσμίου εἰρή-

νης.—Πολὺ ἐπιεικεστέρα δείκνυται ἔναντι τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ μία δευτέρα ὁμὰς πανειρηνιστῶν καὶ κοσμοπολιτῶν, μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ὁποίας θέλομεν ἀσχοληθῆ. Ἐνταῦθα ἔκτενέστερον. Οὗτοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πρώτους νομίζουσι ὅτι ἡ τάσις τῶν μεγάλων κρατῶν πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν μικροτέρων ἢ ὑπαγωγὴν τούτων ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἢ οἰκονομικὴν των ἐπιρροὴν δεόν νὰ θεωρηθῆ μᾶλλον ὡς πρόδρομος τῆς πραγματώσεως τῶν πανειρηνιστικῶν ἰδεῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ γεγονός τῆς συγκεντρώσεως τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ οἰκουμένῃ εἰς χεῖρας ὀλίγων πινῶν Δυνάμεων ἐπὶ ἡψηλοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκπολιτιστικοῦ πεδίου εὐρισκομένων εἶναι κατὰ τούτους τὸ ἀσφαλέστερον μέσον ἀποφυγῆς διεθνῶν ῥήξεων καὶ πολέμων λόγῳ τοῦ εὐχεροῦς καὶ δυνατοῦ τῆς μεταξὺ τῶν εἰρημένων κρατῶν συνεννοήσεως ἐπὶ τῶν φλεγόντων παγκοσμίων ζητημάτων.

Τὰ πρώτα τῆς βήματα διήλθεν ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὴν ὁμάδα ταύτην τῶν πανειρηνιστῶν μέσα εἰς μίαν ἀέναον πάλην, μέσα εἰς σκληροὺς ἀγῶνας περὶ αὐτοσυντηρήσεως μεταξὺ τῶν ἀτόμων κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δὲ μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν γενῶν. Τὴν περίοδον ταύτην διεδέχθη μία ἄλλη ὁπωσδήποτε ὀλιγότερον βάρβαρος κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διαμόρφωσις τῶν φυλῶν περιώρισε τοὺς ἀγῶνας μόνον μεταξὺ αὐτῶν, ἢ εἰρήνη κατέστη συνεπῶς μακροτέρα, οἱ πόλεμοι ἔγιναν ἀνθρωπινώτεροι καὶ ἡ μεταξὺ τῶν φυσικῶν ὁμάδων ἀτόμων ἀλληλεγγύη μείζων. Κατὰ τὴν τρίτην περίοδον διεμορφώθησαν ἐκ τῶν συγγενῶν φυλῶν τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ἔθνη, περιεβλήθησαν ταῦτα κρατικὸν ἔνδυμα καὶ ἐνετάθησαν αἱ μεταξὺ τούτων ἐκπολιτιστικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις, συμπληρωθέντος ὡσαύτως καὶ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον παρατηρεῖται ἡ τάσις μεγάλων τινῶν ἐθνῶν πρὸς διανομὴν τῆς οἰκουμένης μεταξὺ των, ἔξουδετέρωσιν πάσης ἀνεξαρτησίας ἢ ἐπιρροῆς τῶν μικρῶν καὶ ἀναναπτύκτων λαῶν καὶ λύσιν ὅλων τῶν παγκοσμίων ζητημάτων μόνον διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν συνεννοήσεως ἢ τῶν μεταξὺ αὐτῶν πολέμων ⁽¹⁾. Ἡ περίοδος αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ἱμπεριαλιστικὴ, ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν ὁποίαν διανύομεν σήμερον ⁽²⁾.

(1) Εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρχον τὸ 1792 304 μικρὰ κράτη, 11 μέτρια καὶ 3 μεγάλα, ἦτοι ἐν συνόλῳ 318. Ὁ ἀριθμὸς των περιορίσθη τὸ 1816 εἰς 39, τὸ 1870 εἰς 28 καὶ τὸ 1871 εἰς ἓν ὁμοσπονδιακὸν κράτος. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπίσης ὑπῆρχον τὸ 1818 10 κράτη, τὸ δὲ 1870 ἓν καὶ μόνον.

(2) Εἶναι ἀληθές, λέγουσι οἱ πανειρηνισταὶ οὗτοι, ὅτι ἱμπεριαλιστικὰ φαινόμενα ἐξεδηλώθησαν καὶ παρὰ λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαίωνα. Ἐν ᾧ ὅμως ἡ ἐξαπλωτικὴ τάσις παρατηρεῖτο τότε παρὰ μεμονωμένοις ἐκάστοτε κράτεσιν, ἐκτὸς δὲ τούτου ἔφερε τὴν σφραγίδα τῆς βαρβαρότητος, ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ εὐρισκόμεθα πρὸ ἱμπεριαλισμοῦ ἀπ' ἐνὸς μὲν πλειόνων Δυνάμεων, ἀπ' ἑτέρου δὲ περιβεβλημένου εὐχερῆς ὁπωσδήποτε ἔνδυμα. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς εἶναι ἐκδήλωσις ὀρισμένων ἀνθρωπίνων ὁρμῶν. Ὡς τοιοῦτος ἀποβάλλει διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου τὴν βαρβαρότητά του, ὅπως αἱ ὁρμαὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποβάλλουσι τὴν τραχύτητα καὶ πρωτόγονον κτηνωδίαν των ἐπ' ὅσον ὁ ἀνθρώπος ἀνέροχεται εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας πολιτισμοῦ, καθιστάμενος οἷτω ἀπὸ παράγοντος καθαρῆς πολεμικοῦ εἰς προάγγελον εἰρήνης.

Οἱ πόλεμοι εἶναι μὲν σφοδρώτεροι ἀλλὰ πολὺ σπανιώτεροι, τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου εἶναι πλήρως διαμεμορφωμένον, αἱ μεταξὺ τῶν λαῶν συμφωνίαι πάμπολλαι, τὰ διεθνῆ συνέδρια εἰς ἡμερησίαν διάταξιν, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν ξένων χωρῶν ἄρτια καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπικοινωνία στενωτάτη. Τέλος κατὰ τὴν περιόδον ταύτην ἔρχονται εἰς φῶς καὶ αἱ πρῶται ἐπιτυχεῖς προσπάθειαι ἐπιλύσεως διεθνῶν διαφορῶν διὰ τῆς διαιτητικῆς ὁδοῦ.

Ἡ ἱμπεριαλιστικὴ περίοδος δὲν θὰ εἶναι ἡ τελευταία ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπότητος. Ταύτην θὰ διαδεχθῆ ἡ περίοδος τῆς εἰρηνεύσεως τῆς οἰκουμένης. Ἡ παγκόσμιος εἰρήνη εἶναι ἀναμφισβητήτως καθαρὰ αὐτοπία εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὑφίστανται ἐν τῷ κόσμῳ χιλιάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες ἔστω ἀνεξαρτήτων κρατῶν καὶ κρατιδίων καὶ μάλιστα διαφόρου ἀναπτύξεως, τὸ κράτος θεωρεῖται τιμῶν τοῦ ἡγεμόνος καὶ μόνον τὰ συμφέροντα τούτου, ἡ φιλοτιμία του καὶ ἡ ἰδιοτροπία του διέπουν τὴν ἐξωτερικὴν τῆς χώρας πολιτικὴν. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω τὸ πρᾶγμα μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν μεγάλων ἐθνῶν, τὴν δημοκρατοποίησιν τῶν πολιτευμάτων καὶ πρὸ παντὸς τὸν περιορισμὸν εἰς τὸ μίνιμουμ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κρατῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνεπάγεται ὁ ἱμπεριαλισμὸς. Βεβαίως καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα κράτη τὰ ὁποῖα θὰ μείνουν ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τὴν ἀπ' ἀκροῦ εἰς ἄκρον κατίσχυσιν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ θὰ ἐξακολουθοῦν ἴσως νὰ ἰθύνωνται εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις των ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐγωϊστικῶν ἀρχῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων καθωδηγοῦντο καὶ οἱ παλαιότεροι κρατικοὶ ὀργανισμοί. Οὐχ ἦτον αὐτὸ τοῦτο τὸ ζωτικὸν των συμφέρον θὰ τὰ ἀγάγη εἰς τὴν ἐπὶ θυσίᾳ τοῦ ἐγωϊσμοῦ των μετ' ἀλλήλων συνεννόησιν, ἐφικτὴν μεταξὺ ὀλίγων ἀνεπτυγμένων πλὴν τελείως ἀνέφικτον μεταξὺ πολλῶν ἀναμῆξ ἀνεπτυγμένων καὶ ἀναπτύκτων. Μόνον διὰ τῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς παροχῆς ἀμοιβαίας συνδρομῆς θὰ κατορθώσουν τὰ κράτη ταῦτα νὰ διατηρήσουν τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τῶν ὑποτεταγμένων ἐθνῶν καὶ ἱσχυρῶν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἄλλως ἀναπόφευκτον κατάρρευσιν καὶ ἀποσύνθεσιν.

Κατὰ τὴν πανειρηνιστικὴν περίοδον οἱ πόλεμοι θὰ ἐξοβελισθοῦν καθ' ὅλοκληρίαν, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ μειωθῆ τὸ παράπαν ἡ εὐγενὴς ἀμίλλα μεταξὺ τῶν λαῶν πρὸς προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ οἰκονομικὸς ἰδίᾳ ἀνταγωνισμὸς εἶναι προωρισμένος νὰ ἐξακολουθήσῃ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συγκεντρῶνῃ τὰ αὐτὰ ἀπειλητικὰ γέφυρα εἰς τὸν πολιτικὸν ὄριζοντα, τὰ ὁποῖα συνεκέντρον ἐν τῷ παρελθόντι. Ἡ διεθνῆς διαιτησία εὐρύτατα διαδεδομένη θὰ καλῆται ὁσάκις θὰ ὑπάρχη καὶ ὁ ἐλάχιστος κίνδυνος ῥήξεως. Καὶ οὕτω ἡ ἀνθρωπότης διὰ τοῦ σταθεροῦ τούτου βήματος πρὸς τὰ ἔμπροδ θὰ δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι εὐρίσκεται ἐπὶ ὑψηλῶν πράγματι ἐκπολιτιστικῶν ἐπιπέδων καὶ ὅτι ἀφῆκεν ὀπίσω τὴν βάρβαρον ἐκείνην κατάστασιν, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ χυθοῦν ποταμοὶ αἱμάτων καὶ νὰ καταστραφοῦν τεράστια ὕλικά καὶ ἠθικά ἀγαθὰ διὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ ἡ ἰδιοτροπία ἑνὸς μονάρχου ἢ διὰ νὰ ἐξαναγκασθῆ ὁ ἀσθενὴς νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς Θεοὺς τοῦ ἰσχυροτέρου, ἢ τέλος διὰ νὰ μονοπωλήσῃ μία βιομηχανικὴ ὁμάς ὑπερθαλασσίαν τινα ἀγοράν.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν ὁμάδα ταύτην τῶν πανειρηνιστῶν νὰ φθάσῃ μόνον μέχρι τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ διὰ νὰ λάβῃ κατόπιν διὰ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν κατ' ἰδίαν ἱμπεριαλιστικῶν κρατῶν καὶ τῆς δημιουργίας ἐν-

τεῦθεν πολυαριθμῶν ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διακειμένων κρατικῶν ὀργανισμῶν τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἄγουσαν, ὡς νομίζουν ἕτεροι ὁμόφρονές των. «Ὅπως τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τὰ ἐξελιχθέντα βαθμιαίως ἀπὸ τὰς ἀπλουστάτας ἀρχικὰς μορφὰς εἰς τοὺς μᾶλλον περιπλόκους ὀργανισμοὺς καὶ προσαρμοσθέντα κατὰ τὸν θαυμασιώτερον τρόπον πρὸς τὸ περιβάλλον των, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπότης εὐρίσκεται εἰς μίαν ἀδιάκοπον ἐξέλιξιν περικλείουσαν ἐν ἑαυτῇ ἀπεριόριστους δυνατότητας.» Ὅπως τὸ ἄτομον χρησιμοποιοῦν τὴν φύσιν ἠλλοίωσε πρὸς ἕφελός του τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς ἀναδεχθὲν ἄλλας συνηθείας, ὅπως ὁ «ἀκοινώνητος ἄγριος» ἐξελιχθὲν εἰς τὸν πολίτην τοῦ καλῶς ὀργανωμένου κράτους, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἔδωκεν ἑαυτῇ ὡς σύνολον διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου μίαν πάντοτε περισσότερον ἐδραίαν καὶ πολυσύνθετον ὀργάνωσιν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πολιτικῶν κοινοτήτων τόσον τῶν μικροτέρων ὅσον καὶ τῶν μεγαλυτέρων. Καὶ ὅλαι αὗται αἱ κρατικαὶ ὀργανώσεις εὐρίσκονται ἐν διηνεκεῖ ἐξελίξει. Ἐκ τούτου καθίστανται οἱ ὅροι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους διαβιοῦν τὰ κράτη πλησίον ἀλλήλων, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου διάφοροι ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν εἰς τὰς μέχρι ταῦδε γνωστὰς μας ἱστορικὰς περιόδους. Κατόπιν τούτου δύναται τις, παρ' ὅλον ὅτι αἱ ἱστορικαὶ αὗται περίοδοι πληροῦνται ἀπὸ πολέμους, νὰ στηρίξη τὴν ἐλπίδα τοῦ πανειρηνισμοῦ ὅτι ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν πολέμων δὲν θὰ εἶναι ἡ ζήτημα διεθνῶς ὀργανώσεως καὶ ὅτι ἐν τέλει ἡ ἀνθρωπότης θὰ φθάσῃ κατὰ τὴν περαιτέρω τῆς ἐξέλιξιν μετὰ ἀορίστους τινὰς ἀποπειράς εἰς ἓνα εἰρηνικὸν σύνδεσμον καὶ εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἐν μέρει παρουσῶν, ἐν μέρει μελλουσῶν διενέξεων μὲ μέσα διάφορα τῶν πολεμικῶν . . . Ἐὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς νομίζομεν ὅτι διαβλέπομεν, ὑπάρχει ἡ τάσις ἐνώσεως τῶν διαφόρων λαῶν ἀναλόγως τῶν γεωγραφικῶν των συνθηκῶν καὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων των εἰς εὐρύτερους συνδέσμους ὡς καὶ τῆς ἐξοβελίσεως τῶν μεταξὺ αὐτῶν πολέμων διὰ διεθνῶν ὀργανώσεων, τότε δὲν δύναται τις νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ σήμερον ἐχθρικῶς χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων λαοὶ θὰ ἐνωθοῦν εἰς ἓνα ἐνιαῖον εἰρηνικὸν σύνδεσμον κρατῶν πρὸς διαφύλαξιν τῶν κοινῶν των συμφερόντων»⁽¹⁾.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἰδέας ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμὸς ὡς τάσις ἐνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐξάπλωσιν εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς εἰρηνεύσεως τῆς οἰκουμένης θὰ ἐπεθύμουν νὰ κάμω εἰδικὴν μνείαν ἐνταῦθα δύο μόνον, τῶν Ἄγγλων Ward καὶ Johnston. Κατὰ τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν⁽²⁾, διαπρεπέστατον κοινωνιολόγον, ἀφ' ἧς ἡ ἀνθρωπότης ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχίζει μίαν μακρὰν περίοδον τῆς «διακρίσεως» τοῦ ἀρχικῶς ἐνιαίου ἀνθρωπίνου γένους. Αἱ διάφοροι γεωγραφικαὶ συνθήκαι, οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι κ.λ.π. ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάκρισιν τῶν ἀνθρώπων εἰς φυλὰς καὶ ἔθνη μὲ διαφόρους γλώσσας καὶ πολλὰς ἄλλας μεταξὺ αὐτῶν ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς διαφορὰς. Ἡ «διάκρισις» τῶν κοινωνιῶν εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἡ

(1) Oscar Hertwig op cit. σελ. 110

(2) Ward op. cit. σελ. 103 ἔπ.

«ὀλοκλήρωσις» τὸ δεύτερον. Λέγων «κοινωνικὴν ὀλοκλήρωσιν» ἐννοεῖ ὁ Ward τὴν χάρις εἰς τὸν μεταξὺ τῶν φυλῶν καὶ λαῶν ἀγῶνα ὀλονέν μείζονα ἀφομοίωσιν καὶ συνένωσιν ἑτερογενῶν ἐθνικῶν στοιχείων εἰς μεγάλας ἐθνικὰς ἐνότητες. Ἡ ὀλοκλήρωσις ἤρχισε κατὰ τὸν Ward ἀφ' ἧς ἤρξαντο καὶ οἱ μεταξὺ τῶν φυλῶν καὶ λαῶν ἀγῶνες πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἔτων, πολὺ πρὸ τῆς λεγομένης ἱστορικῆς περιόδου. Ἡ ὀλοκλήρωσις συνεχίζεται καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν περίοδον καὶ πραγματοποιεῖται κατὰ μέγα μέρος κατὰ τὴν ἱμπεριαλιστικὴν τοιαύτην, τὴν διακρινομένην ὡς προείπομεν διὰ τῆς κατανομῆς τῆς οἰκουμένης μεταξὺ ὀλίγων τινῶν Δυνάμεων. Ἡ ὀλοκλήρωσις θὰ πραγματοποιηθῇ πλήρως μόνον μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, ὅταν ἐκ τῶν ὀλίγων πρωτευόντων ἐθνῶν, τὰ ὅποια ἐμψυχοῦν σήμερον τὸν ἱμπεριαλισμὸν θὰ προέλθῃ «ἡ ἐνιαία παγκόσμιος φυλὴ», ἡ United World race (1). Τὰ ἱμπεριαλιστικὰ λοιπὸν κράτη τῆς σήμερον αὐτὸν ἔχουν ὡς κύριον προορισμὸν, τὴν προαγωγὴν τῆς ὀλοκληρώσεως ταύτης, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας καὶ θὰ ἀρχίσῃ τὸ κράτος τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἰμπεριαλιστῆς πρὸς τὸν σκοπὸν εἰρηνεύσεως τῆς ἀνθρωπότητος ὑπήρξεν ὡσσούτως ὁ Sir Harry Johnston (2), γράψας τὸ 1913 πολύκροτον βιβλίον περὶ διανομῆς τῆς οἰκουμένης μεταξὺ τῶν Μ. Δυνάμεων «πρὸς τὸν σκοπὸν—καθὼς λέγει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ—τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐγκαρδιότητος μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς λευκῆς φυλῆς». Οὗτος ὑπεστήριξεν ἰδίως τὸν σχηματισμὸν μιᾶς ὁμοσπονδίας μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γερμανίας καὶ περιλαμβανούσης προσέτι τὴν προπολεμικὴν Αὐστρίαν, τὴν Πολωνίαν, τὴν Ρουμανίαν, τὴν Σερβίαν, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Τὴν ἰδρυσιν τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης χαρακτηρίζει ὁ Johnston ὡς τὸ μεγαλύτερον πολιτικὸν ἀπόκτημα τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ ὡς ἐν τεράστιον προστατευτικὸν μέσον ἀπὸ μελλόντων πολέμων. Μετὰ τὸ βιβλίον τοῦ Johnston θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερον εἰς τὸ περὶ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ τμήμα τοῦ β' μέρους (3).

IV. Συμπέρασμα.

Ἐγνωρίσαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις τὴν ἐξέλιξιν ὡς καὶ τὰς διαφορὰς κατευθύνσεις τοῦ ὅρου «ἱμπεριαλισμὸς» ἀπὸ τῆς γενέσεώς του μέχρι σήμερον. Κατ' ἀρχὰς ὡς εἶδομεν ἐχρησιμοποιήθη ἡ λέξις αὕτη ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ δεσποτισμοῦ, κατόπιν ἀπεδόθησαν δι' αὐτῆς αἱ προσπάθειαι μιᾶς ἀρκετὰ σημαντικῆς μερίδος

(1) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους πανειρηνιστὰς τῆς β' κατηγορίας, οἵτινες δὲν δέχονται ἀφομοίωσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἀλλὰ μόνον συνεννόησιν τῶν ἱμπεριαλιστικῶν κρατῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

(2) Ἰδὲ ἀνωτέρω βιβλιογραφίαν.

(3) Τοιοῦτου εἶδους εἰρηνοποιὸν ἀποστολὴν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὑπεννόει καὶ ὁ Roosevelt, ὅταν ἔλεγεν εἰς λόγον του τῆς 21—12—1898 ὅτι «ὁ πεπολιτισμένος ἀνθρώπος δὲν δυσκολεύεται ὅπως κατίδη ὅτι ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰρήνης μόνον δι' ὑποταγῆς τῶν ἐπὶ κατωτέρας βαθμίδος πολιτισμοῦ εὐρισκομένων γειτόνων εἶναι δυνατή».

τῶν πολιτευομένων καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Μ. Βρετανίας πρὸς οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν προσέγγισιν τῆς ἀγγλικῆς μητροπόλεως μετὰ τῶν κτήσεων καὶ ἀποικιῶν της καὶ τέλος ἐχαρακτηρίσθη ὡς «ἰμπεριαλισμὸς» ἢ τάσις ἐνὸς μεγάλου κράτους πρὸς οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξάπλωσιν. Ἐγνωρίσαμεν ἐπίσης τὴν σοσιαλιστικὴν καὶ ἀστικὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἐν τῇ τρίτῃ του σημασίᾳ καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀστικῆς κατευθύνσεως τὰς ἐθνικιστικὰς καὶ πανειρηνιστικὰς ἀντιλήψεις, αἵτινες καὶ συνετέλεσαν οὐχὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κυκεῶνος ἐντὸς τοῦ ὁποίου πελαγοδρομεῖ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ πολιτικῇ ἡ ἔννοια αὕτη.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐπισκοπήσεως ἐξηγεῖται διατὶ ἐκτὸς τῆς διαφωνίας περὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ κρίσεις εἶναι παρὰ τοῖς πολιτικοῖς καὶ συγγραφεῦσι τόσον διάφοροι. Ἐξηγεῖται διατὶ οἱ Ἕλληνες φιλελεύθεροι ἐπὶ παραδείγματι καταφέρονται κατὰ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, οἱ ἐθνικισταὶ ὑπεραμύνονται τούτου, οἱ δὲ σοσιαλισταὶ τὸν θεωροῦν ὡς τὸν ὀλετήρα τῆς οἰκουμένης. Οἱ πρῶτοι ταυτίζουν τὸν ἰμπεριαλισμὸν πρὸς τὴν προστασίαν τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς, οἱ δεῦτεροι πρὸς τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον καὶ οἱ τρίτοι πρὸς τὴν ἀπομυζῶσαν τοὺς ἐργάτας κεφαλαιοκρατίαν. Οὕτως ἐξηγοῦνται ὡσαύτως αἱ ἀμφιρρέπουσαι διαθέσεις ἀπέναντί του τῶν πανειρηνιστικῶν κύκλων ὡς καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπάθεια πολλῶν φιλελευθέρων τῶν ἡπειρωτικῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, τῶν ἀπεχθινομένων ὡς γνωστὸν τὸν δεσποτισμὸν καὶ τὴν στρατοκρατίαν.

Εἰς τὰς σημασίας τοῦ ὅρου «ἰμπεριαλισμὸς» τὰς ὁποίας ἐγνωρίσαμεν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐξελίξει θὰ ἠδύνατό τις νὰ κατατάξῃ τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν ἐκτεθεισῶν γνώμων περὶ τῆς ἔννοιας ταύτης καὶ τινὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδεικτικῶς ἀνεφέρομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου τούτου. Κατὰ τι ὑπερβολικὴ καὶ συνεπῶς ἐξερχομένη τοῦ διαγραφέντος πλαισίου εἶναι μόνον ἡ γνώμη τοῦ Roberto Michels, δεχομένου τὴν ὑπαρξίν «ἰμπεριαλιστικῆς» πολιτικῆς ὅχι μόνον παρὰ τοῖς μεγάλοις ἀλλὰ καὶ τοῖς μικροῖς κράτεσιν⁽¹⁾.

Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν ὅπως πραγματευθῇ τὸν ἰμπεριαλισμὸν γενικῶς, ἄνευ διαστολῆς τῶν διαφορῶν του σημασιῶν, θὰ ἦτο καταδικασμένος ὅπως ἀντλή ἐκ τοῦ πίθου τῶν Δαναίδων. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ τις πρῶτον τὸν ἰμπεριαλισμὸν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ καισαρισμοῦ, κατόπιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τσαμπερλαινικοῦ νεοεμποροκρατισμοῦ καὶ τέλος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τάσεως ἐνὸς μεγάλου κράτους πρὸς ἐξάπλωσιν ἐν τῇ οἰκουμένῃ. Πλὴν περὶ μὲν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ὡς δεσποτισμοῦ δὲν ὑπάρχει πλεον λόγος εὐρυτέρας ἀναπτύξεως, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη ἔχει περιπέσει ἤδη ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων εἰς λήθη, ἀπλῶς δὲ καὶ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πράγματός ἐμνημονεύσαμεν αὐτὴν ἐνταῦθα. Περὶ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ὡς τσαμπερλαινικοῦ

(1) Τὴν γνώμην ταύτην φαίνεται μᾶλλον δεχόμενος καὶ ὁ Oberhummer (ιδὲ βιβλ.), καίτοι παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ μικρῶν χωρῶν (Βελγίου, Ὁλλανδίας) δὲν εἶναι ἰμπεριαλιστικὴ.

νεοεμποροκρατισμοῦ δὲν ἢ ἀ διαλάβωμεν ἐπίσης ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μετὰ τὴν πρόσφατον δημοσίευσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιστημονικῆς ἡμῶν ἐργασίας, ἐν ᾗ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐκτίθενται τόσον ἡ ἐξέλιξις ὅσον καὶ ἡ σύγχρονος θέσις τοῦ οἰκονομικοπολιτικοῦ συστήματος τοῦ Chamberlain ἐν Μ. Βρετανίᾳ⁽¹⁾. Δὲν ὑπολείπεται λοιπὸν ἢ ἡ ἐρευνα τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἐν τῇ τρίτῃ του σημασίᾳ.

Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰς διαφόρους κατευθύνσεις τὰς ὁποίας ἀκολουθοῦν οἱ ἐπιστήμονες καὶ πολιτικοὶ ἐν τῇ ἐρευνῇ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὡς τάσεως ἐνὸς μεγάλου κράτους πρὸς ἐξάπλωσιν θὰ ἀντιληφθῇ ἀμέσως πόσον αἱ ἰθύνουσαι τούτους σκέψεις εἶναι ὑπερβολικαί. Βεβαίως δόσις τις ἀληθείας ὑπάρχει εἰς τὰς περισσοτέρας ἐξ αὐτῶν, ποῦ περισσότερο, ποῦ ὀλιγότερον. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς ἢ ἀντὶπεκρίνετο πρὸς τὰ πράγματα ἢ παραδοχὴ μᾶς μόνῃς, ὡς ἐκπροσωπούσης δῆθεν ὁλόκληρον τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ σεβαστός μου διδάσκαλος, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Α. Ἀνδρεάδης εἶχεν ἀναφέρει πρὸ ἐτῶν εἰς τὰς παραδόσεις του μίαν πολὺ ὀραίαν καὶ χαρακτηριστικὴν παραβολὴν τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ Émile Augier περὶ τοῦ ἐὰν οἱ δημοκρατικοὶ ἢ οἱ μοναρχικοὶ εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐν τινὶ νήσῳ, λέγει, ἀρχαιολόγοι τινες ἐνεργοῦντες ἐπὶ ἀρχαιολογικοῦ τόπου ἀνασκαφὰς εὑρον διάφορα τμήματα ὀραίου τινος ἀγάλματος· ἀντὶ ὅμως νὰ προσκομίσουν ὅλοι τὰ εὑρεθέντα τεμάχια καὶ συναρμολογήσουν ταῦτα εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον, προσέβη ἕκαστος ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐνὸς ἰδιαιτέρου ἀγάλματος τὸ ὁποῖον περιελάμβανε μέρος μόνον τοῦ ἀληθοῦς καὶ τὸ ὁποῖον ἰσχυρίζετο ἐν τούτοις ὅτι ἀποτελεῖ τὸ γνήσιον ἄγαλμα. Τὴν παραβολὴν ταύτην θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ προκειμένου περὶ τῆς σοσιαλιστικῆς, ἐθνικιστικῆς καὶ πανειρηνιστικῆς ἀντιλήψεως περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Ποῦ ἀκριβῶς ἔγκειται καθ' ἡμᾶς ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια θέλομεν γνωρίσει ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

(¹) Ἴδὲ μελέτην μου «Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ σύγχρονῳ τῆς ἰδίᾳ ἐξελίξει» ἐν τῇ συλλογῇ μου «Οἰκονομικαὶ μελέται» τεύχος Α'. σελ. 108—156.